УДК 378.14:72.012

С. В. Чирчик,
кандидат фізико-математичних наук, доцент, докторант (Житомирський державний університет імені Івана Франка)

РОБОТА З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ – ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Постановка проблеми. У сучасних економічних умовах в України особливо гостро постають проблеми побудови дієвої системи роботи з обдарованими студентами, що дасть можливість конкурувати на ринку праці з провідними державами світу. Така підготовка можлива лише за умови системного та поетапного впровадження спеціалізованих програм пошуку обдарованої молоді, побудови концептуальної моделі навчально-виховного процесу і розвитку обдарованих студентів.

Концепція підтримки обдарованої молоді закріплена в усіх нормативно-правових актах, що регламентують діяльність вищого навчального закладу, а також Програмі розвитку обдарованих дітей та молоді в Україні, указах Президента тощо.

Реалізація визначених положень потребує детального системного аналізу в контексті загальнодержавної системи пошуку, відбору, навчання, виховання і розвитку обдарованої молоді в Україні з залученням фахівців з різних галузей.

Аналіз досліджень і публікацій. Загальні проблеми обдарованості висвітлено в наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених: Ф. Гальтон, В. Дружинін, Н. Лейтес, Б. Теплов, С. Рубінштейн, Г. Костюк, Н. Левітов, О. Матюшкін, Дж. Рензуллі, Е. Торранс, Б. Шадріков та ін.

Поняття обдарованості науковці трактують по-різному. Найпоширенішим є визначення німецького психолога В. Штерна: “Обдарованість – це загальна здатність індивіда свідомо орієнтувати своє мислення на нові вимоги; це загальна здатність психіки пристосовуватися до нових завдань і умов життя” [7].

Обдарованість – це комплекс задатків і здібностей, які за сприятливих умов дозволяють потенційно досягти значних успіхів у певному виді діяльності (чи діяльностей) порівняно з іншими людьми. Отже, обдарованість виступає як інтеграція різних здібностей з метою досягнення позитивних результатів конкретної діяльності [3, с. 158].

У педагогічній літературі [1] представлено форми та методи роботи з обдарованими дітьми на прикладі навчальних закладів м. Житомира. Проте наукові дослідження мистецької освіти в контексті педагогічної роботи з обдарованою молоддю вкрай фрагментарні і потребують подальшого доопрацювання і систематизації. Так, В. Бовсунівський [2, с. 132-140] виділяє стратегічні цілі в сприянні інноваціям і творчості на всіх рівнях освіти і професійної підготовки на засадах компетентнісного підходу, розкриває питання педагогічної діагностики дизайн-обдарованості учнів загальноосвітньої школи. В. Тименко [5, с.148-151] відзначає, що існує різниця в інтелектуальній і творчій обдарованості. Дизайнеру властива

інтелектуальна обдарованість, якою забезпечується гармонійна адаптація людини із середовищем. У роботі А. Руденченко [4, с.140-146] висвітлені проблеми навчання етнодизайну обдарованих студентів вищих мистецьких навчальних закладів в Україні.

Питання творчої обдарованості відображено висвітлені у роботах О. Антонової, Дж. Гілфорда, О. Кульчицької, Ю. Клеменчук, В. Моляко, В. Моргуна та ін., у яких обдарованість позиціонується в контексті індивідуального творчо-мотиваційного потенціалу особистості, що є базисом у досягненні високих результатів в усіх сферах діяльності.

Базисна ціннісна орієнтація дизайн-освіти передбачає розвиток проектного мислення та оволодіння методами проектування. Важливим у цьому контексті є відбір абітурієнтів, які мають високий рівень розвитку і сприйняття проектної культури у всьому спектрі її прояву.

Цілі розвитку мистецької освіти визначено за результатами другої Світової конференції з мистецької освіти, що відбулася в Сеулі у 2010 р. під егідою ЮНЕСКО: доступність мистецької освіти; висока якість концепцій та програм; відповідність мистецької освіти сучасним викликам.

Стержневою функцією дизайну середовища є організація предметно-просторових комплексів і систем. Відповідно, область діяльності дизайнера інтер'єру достатньо містка, тому виникає потреба у фахівцях-професіоналах, що здатні проектувати не тільки з урахуванням потреб споживача, але й відповідно до сучасних технологічних, соціально-економічних викликів, прогнозуючи попит окреслених тенденцій у майбутньому.

Визначена нами структура професійної компетентності дизайнера інтер'єру ґрунтується на художньо-графічній, проектній, конструкторській, технічній, технологічній, організаційно-управлінській, контролюючій та дослідно-експериментальній видах діяльності. З іншого боку, були виявлені базисні компоненти, що мають місце у всіх видах діяльності, а саме: мотиваційно-особистісний, творчо-інноваційний, реалізаційно-діяльнісний та рефлексивний. Отже, професійно-практична робота з обдарованою молоддю за напрямом дизайн повинна забезпечити [6, с. 63-64]:

- ✓ розуміння сутності закономірностей процесу відображення навколишнього середовища через призму власного світогляду та творчих проектних концепцій;
- ✓ розуміння значення усіх етапів і складових творчого процесу дизайн-діяльності з різноспрямованими об'єктами проектування;
- ✓ фахові знання щодо сучасного стану й тенденцій розвитку матеріальної та художньої культури;
- ✓ розуміння вимог нормативних документів галузі щодо підготовки технічної та супровідної документації дизайн-розробки;
- ✓ розуміння значення сучасних дизайнерських прийомів та засобів проектного об'ємно-просторового моделювання;
- ✓ поглиблені фахові знання щодо формулювання, візуалізації, аргументації та реалізації авторських ідей при створенні дизайн-проектів різного рівня складності;
- ✓ поглиблені фахові знання щодо механізмів аналізу та обґрунтування соціально-психологічних потреб дизайн-розробки;

✓ фахові знання щодо умов класифікації об'єктів предметно-просторового середовища; фахові знання щодо методології формування сучасних проектних дизайн-концепцій;

✓ фахові знання щодо шляхів розробки комплексних об'єктів дизайну; методологію, методику, практику дизайн-проектування;

✓ методологію та практику роботи з об'ємними та площинними об'єктами; розуміння механізму аналізу та обґрунтування соціально-економічної потреби щодо розробки конкретної дизайн-продукції;

✓ знання принципів і методології здійснення класифікації об'єктів дизайну;

✓ методологію формулювання сучасних вимог до побудови дизайн-концепцій;

✓ основи моніторингу ринку та попередніх дизайн-пропозицій щодо перспективних об'єктів дизайну предметно-просторового середовища та дизайну обладнання;

✓ процедури щодо патентування об'єктів дизайн-проектування;

✓ поглиблені фахові знання щодо особливостей різних груп споживачів; сучасні уявлення про комплексні системні підходи до аналізу, оцінки та ведення проектного процесу просторово-предметного середовища на основі синтезу логічного та образного мислення;

✓ основи моніторингу ринку та попередніх дизайн-пропозицій щодо перспективних рішень дизайну середовища.

У практиці вищих закладів дизайн-освіти робота з обдарованою молоддю повинна відокремлюватись в окремий напрям з відповідними організаційними і педагогічними акцентами. Для реалізації цієї мети необхідно розробити і впровадити різні підходи з виявлення і розвитку обдарованої молоді. Тому актуальними постають питання:

✓ розробки психолого-педагогічної діагностики обдарованості;

✓ проведення науково-дослідної роботи з цієї проблематики в мистецьких вищих навчальних закладах;

✓ проведення педагогічного експерименту в контексті проектування і якості реалізації освітніх програм;

✓ підвищення кваліфікації науково-педагогічних кадрів у сфері дизайн-освіти з урахуванням здатності до роботи з обдарованою молоддю;

✓ оптимізація освітньої траєкторії в контексті роботи з обдарованою молоддю;

✓ розробка навчальних і методичних матеріалів із визначеної проблематики.

Проблема професійного відбору є складною, що аргументується специфікою професії дизайнера, оскільки вона проявляється в дуалізмі наукових-технічних складових і здатності до художньо-образної виразності предметно-просторового середовища в проектній діяльності. У вітчизняній педагогіці ці питання відбору цілісно ще не розв'язані.

Актуальною також постає проблема готовності професорсько-викладацького складу до педагогічної діагностики студентської обдарованості в умовах дизайн-освіти. У зв'язку з цим акцентуємо увагу на таких наукових напрямах:

➢ педагогічна організація індивідуальної і групової діяльності

обдарованої молоді;

- розробка та адаптація діагностичного інструментарію та критеріїв виявлення обдарованості серед студентів, проектування траєкторії їх особистісного розвитку;
- розвиток пізнавальної діяльності обдарованої молоді;
- актуалізація творчої продуктивної діяльності з використання сучасних наукових здобутків у роботі з обдарованою молоддю;
- підвищення рівня професійної компетентності професорсько-викладацького складу в організації роботи з обдарованою молоддю;
- організація науково-проектної роботи з обдарованою молоддю за напрямом "дизайн";
- реалізація наукового керівництва дослідно-експериментальними площадками у вищих навчальних закладах.

Відтак, творче мислення обдарованого дизайнера є невід'ємною умовою як успішного надбання класичної тріади (знання-вміння-навички), так і професійного його становлення і зростання.

Пошуки оптимальних форм і методів колективної, групової та індивідуальної роботи з обдарованою молоддю на заняттях свідчать, що передумовою успішного формування в студентів проектних навичок і розвитку їх творчих здібностей є поєднання аудиторної та самостійної роботи.

Самостійна робота студента, яка має продовжувати і доповнювати аудиторну, підпорядкована загальнопедагогічним принципам: науковості, зв'язку з життям, активності й свідомого засвоєння знань, диференціації та індивідуального підходу, емоційності, компетентнісного підходу тощо. Проте самостійній роботі властиві і специфічні принципи: добровільності, динамічності, цікавості. Студент добровільно вибирає вид творчої роботи відповідно до своїх інтересів та здібностей. Опора на інтерес – важливий принцип організації самостійної творчої діяльності. Однак при цьому не слід забувати, що інтерес розглядається не тільки як педагогічний засіб викладача і мотив діяльності студента, але й результат навчально-виховного процесу. Умовою і критерієм ефективності самостійної роботи має бути ініціативність та самоорганізація студента.

Проектна практика у сфері дизайн-освіти потребує ґрунтовних знань щодо сутності творчості та особливості творчого процесу. У контексті філософської позиції під творчістю розуміється лише те, що пов'язане зі створенням чогось нового, відмінного від уже наявного. З точки зору психології творчість тлумачиться як процес створення нового для конкретного суб'єкта. Творчістю в дизайні називають діяльність, яка сприяє створенню, відкриттю раніш невідомого проектного рішення в контексті художньої виразності предметно-просторового середовища. Таким чином, творчий процес має об'єктивний і суб'єктивний характер.

У процесі розробки практичної системи навчання творчості обдарованої молоді слід ураховувати, по-перше, що творчий потенціал властивий кожному студенту. Рівень же розв'язання творчих завдань залежить від його опорних знань, розвитку психічних процесів, особистісних якостей та володіння методами й прийомами творчої діяльності. По-друге, головною і визначальною умовою творчих успіхів є наполеглива праця та

бажання досягти поставленої мети.

Зазначене свідчить, що для реалізації творчого акту обдарованої молоді в процесі проектного навчання необхідно передбачати в його організації елементи суб'єктивної новизни. Таке включення має принципове значення для керування творчим процесом, дає підстави для розгляду проектно-дослідницької діяльності студентів як одного із напрямів навчально-виховної роботи. Він потребує систематичної підготовки студентів до дослідницької роботи, використовуючи різноманітні методи й організаційні форми. Отже, головним завданням викладача на цьому етапі навчання є пошук шляхів, засобів і форм організації творчої діяльності студентів у процесі професійної підготовки за напрямом "дизайн".

Науковцями (О. Антонова, Ю. Клименюк) виявлено, що важливим чинником розвитку творчих здібностей студентів є наявність у них стійких спеціальних інтересів. Тому-то система організації творчої діяльності майбутніх дизайнерів, насамперед, передбачає глибоке і всебічне вивчення їх інтересів шляхом спостережень, бесід, анкетування тощо. З погляду психологів інтерес може бути предметом спеціального наукового дослідження. Він змінюється, розвивається, вдосконалюється під впливом різноманітних засобів та методів навчання.

Так, урахування в організації проектно-дослідницької діяльності обдарованих студентів психологічного механізму евристичних процесів спрямовує викладача на використання таких педагогічних методів і прийомів, які б посилювали спонукальну роль інтересу у формуванні необхідних якостей дизайнера, розвивали позитивне емоційне ставлення до його творчої професії. У цьому випадку неприпустима переоцінка дидактичного і недооцінка виховного аспекту. Викладачу слід створити сприятливі для студентів ситуації успіху перших творчих проектних результатів, набуття особистісних та професійних новоутворень майбутніх дизайнерів.

Науковцями доведено, що якість і ефективність проектної творчості студентів залежить від умілого поєднання їх практичної діяльності з процесом оволодіння необхідними теоретичними знаннями. Отримавши практичне завдання, студенти спочатку ґрунтовно опрацьовують відповідну літературу і з'ясовують проектні норми, що лежать в основі дизайн-проектування. Викладач, не обмежуючи ініціативу студентів і враховуючи їх можливості, надає їм необхідну допомогу у вигляді порад та корегуванні результатів проектного рішення; пропонує джерела інформації, які відкривають шлях для творчих пошуків, спільного аналізу проектної практики відомих дизайнерів. Стимулювання керівником самостійних пошуків студентів-дизайнерів є педагогічно виправданим, оскільки за таким підходом вони не тільки спроможні виконувати проектні роботи репродуктивного характеру – "тиражування ідей", але й розвивають творчі здібності й обдарування. Дизайн сьогодні – це професійна діяльність, що передбачає формування ідей і концепцій, упровадження інноваційних технологій, різні види діяльностей, що гнучко реагує на вимоги ринкової економіки України.

Перший етап процесу підготовці дизайнера інтер'єру ґрунтується на поєднанні відомого і зрозумілого, простого й доступного. Пропонуються

нескладні і нетривалі завдання, але такі, що мають значення для подальшої діяльності. Скажімо, великі за обсягом завдання поділяються на низку простих, проте таких, що вміщують істотні проблеми. З часом, коли студенти набудуть практичного досвіду відбувається їх перехід на якісно новий рівень розвитку, з'являється можливість ускладнити їх творчу діяльність з урахуванням набутих знань і рівня підготовленості. Отже, послідовне і цілеспрямоване впровадження елементів дослідницької діяльності, ускладнення видів проектних завдань постає необхідною умовою виховання в студентів творчого ставлення до проектної роботи.

Важливим психолого-педагогічним фактором активізації творчої діяльності обдарованої молоді і розвитку її здібностей є організація наукової діяльності та створення в процесі навчання атмосфери взаєморозуміння, доброзичливості й творчого спілкування. Велику роль у розвитку творчих здібностей майбутніх дизайнерів відіграє науково-дослідна діяльність, зокрема їх участь у наукових конференціях, семінарах, проектних виставках, що дає змогу ознайомити студентів з творчими і науковими досягненнями інших студентів. Така популяризація їхніх успіхів сприяє залученню до наукової діяльності більше обдарованих студентів. Разом з тим, визнання однокурсниками творчих досягнень своїх колег є добрим стимулом до наполегливої подальшої роботи.

Таким чином, акцентуючи увагу на розвитку обдарованості в системі дизайн-освіти, перспективними напрямами постають такі: розробка методики діагностики обдарованості майбутніх дизайнерів; створення та реалізація цільових й освітніх програм у галузі дизайн-освіті по роботі з обдарованою молоддю; багаторівневе підвищення професійної компетентності педагогічних кадрів для роботи з обдарованими студентами тощо.

Отже, на нашу думку, робота з обдарованими студентами багатовекторна. Важливо не тільки в навчальному закладі, але й ще в дитинстві, у сім'ї вчасно виявляти обдарованість і створювати в процесі навчання сприятливі умови для розвитку особистості кожного студента шляхом забезпечення позитивного інноваційного освітнього середовища. Для цього необхідно поєднання зусиль усіх суб'єктів освіти.

У подальшому планується висвітлення експериментальних наукових результатів за цим напрямом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонова О.Є. Система роботи з обдарованими учнями у закладах нового типу (досвід роботи шкіл м. Житомира) // Науково-методична співпраця в системі університет – середній та вищий навчальний заклад / за ред. О.А. Дубасенюк : зб. наук.-метод. праць. – Житомир, 2004. – С. 64-76

2. Бовсунівський В. Педагогічна діагностика обдарованості у процесі дизайн-діяльності / В. Борсунівський // Педагогіка і психологія професійної освіти : наук.-метод. журнал. – 2013. – № 3. – 268 с.

3. Кривий Ю. Розвиток творчої обдарованості підлітків у процесі художньо-конструкторської діяльності / Ю.Кривий : зб. наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред.: М.Т. Мартинюк]. – Умань : ПП Жовтий О.О. – 2012. – Ч. 2. – 348 с.

4. Рудченко А. Етнодизайн як міждисциплінарний феномен створення творчого освітнього простору / А.Рудченко // Проблеми підготовки сучасного вчителя: збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [ред. кол. Побірченко

Н.С. (гол. ред.) та ін.]. – Умань : ФОП Жовтий О.О. – 2014. – Вип. 10. – Ч. 3. – 304 с.

5. Тименко В.П. Підготовка майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах / В.П.Тименко // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова (Серія 5. Педагогічні науки : реалії та перспективи). – 2011. – В. 26. – С.148-151.

6. Чирчик С. В. Методологічні аспекти підготовки майбутніх дизайнерів / С.В.Чирчик // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи : зб. наук. пр. / [редкол. Л.Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-т пед. Освіти і освіти дорослих НАПН України. – К.; Луганськ : Вид-во "НОУЛІДЖ", 2014. – Вип. 1(8). – С. 59-68.

7. Штерн В. Одаренность детей и подростков и методы ее исследования / В. Штерн; [пер. с нем.]. – К.: Книгоспілка, 1926. – 409 с.

Анотація

Висвітлені організаційні питання в роботі з обдарованою молоддю у вищому навчальному закладі за напрямом підготовки 6.020207 "дизайн", кваліфікації 3471 "Дизайнер-виконавець інтер'єру". У статті акцентуються педагогічні проблеми пошуку, діагностики, навчання і виховання обдарованих студентів в умовах університету. Актуалізується питання проектної роботи з обдарованими студентами та стан готовності професорсько-викладацького складу до роботи з обдарованою молоддю в умовах реформування вищої освіти в Україні.

Ключові слова: обдарованість, дизайн-освіта, дизайнер інтер'єру.

Аннотация

Освещены организационные вопросы в работе с одаренной молодежью в высшем учебном заведении по направлению 6.020207 "дизайн", квалификации 3471 "Дизайнер-исполнитель интерьера". В работе акцентируются педагогические проблемы поиска, диагностики, обучения и воспитания одаренных студентов в условиях университета. Актуализируется вопрос проектной работы с одаренными студентами и состояние готовности профессорско-преподавательского состава к работе с одаренной молодежью в условиях реформирования высшего образования в Украине.

Ключевые слова*:* одаренность, дизайн-образование, дизайнер интерьера

Summary

This paper describes the questions of in the organization of work with gifted students in higher educational establishment according to direction 6.020207 "Design", qualification 3471 "interior designer". The problems of searching, selection, training and development of talented students in university are actualized.

Key words: talent, design education, interior designer

УДК 378.147

О. О. Чумак,
кандидат педагогічних наук, старший викладач
(Донбаська державна машинобудівна академія)

ФОРМУВАННЯ ЙМОВІРНІСНО-СТОХАСТИЧНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНО-ОРІЄНТОВАНИХ ЗАСОБІВ НАВЧАННЯ

Постановка проблеми. Одним із пріоритетних завдань сучасної вищої технічної освіти є формування глибоких фундаментальних знань та вмінь у студентів інженерних спеціальностей. Фундаментальні дисципліни, до яких відноситься теорія ймовірностей та випадкових процесів (ТЙ та ВП), взаємопов'язані з загальноінженерними і спеціальними. Це обумовлено необхідністю використання ймовірнісних методів у сучасній електротехніці, радіотехніці, теорії зв'язку, теорії автоматичного регулювання, кібернетиці, обчислювальній техніці, теорії автоматизованих систем управління. Крім того, проектування автоматизованих систем чи технічних пристроїв, вибір